

Niet elke ijskast is een koelkast

Als je boeken vertaalt, kom je soms voor onverwachte beslissingen te staan. Het afgelopen jaar vertaalde ik (samen met collega's) twee boeken waar ijskasten in voorkwamen. In het ene hebben we het woord 'ijskast' gebruikt en in het andere 'koelkast'.

Op het eerste gezicht lijkt het merkwaardig dat dit Nederlandse onderscheid een rol zou spelen in een vertaling. Volgens Van Dale zijn 'ijskast' en 'koelkast' synoniemen, en veel mensen zullen de twee termen dan ook gedachteloos door elkaar gebruiken. Misschien dat sommigen nog weten dat een 'ijskast' heel vroeger letterlijk een kast met ijsblokken was waarin levensmiddelen werden gekoeld en dat hetzelfde woord later werd gebruikt voor het elektrische apparaat met de koelcompressor.

Maar er valt meer over te zeggen. 'Ijskast' en 'koelkast' behoren namelijk tot een berucht rijtje tweetallen woorden waarvan telkens het ene werd gebruikt door de betere standen en het andere door de middenklasse, de 'burgerij'. Vaak is het 'burgerlijke' woord dan een (vermeend) deftig woord, waar de betere standen een gewoner woord gebruiken. De gegoede burger wilde graag netjes praten, maar schoot daarin als het ware door. Een paar voorbeelden:

betere standen	burgerij
woonkamer	salon
wc	toilet
taartje	gebakje
ijskast	koelkast
pak	kostuum
broek	pantalon
jurk	japon

In het hedendaagse Nederland zullen verreweg de meeste sprekers zich niet meer van deze verschillen bewust zijn en de twee registers door elkaar gebruiken. Maar soms kan het verschil

Boekvertalers

Over het vak, de vertaler, de wereld en het boek

<http://www.boekvertalers.nl>

voor een vertaling van belang zijn.

Het ene boek dat ik vertaalde speelde in de betere kringen van New York. Ik had onmiddellijk de intuïtie dat dit mensen waren die 'ijskast' zouden zeggen als ze Nederlands praatten, misschien niet eens bewust, maar gewoon omdat ze dat zo van hun ouders hadden meegekregen.

Het andere boek speelde juist in een uitgesproken burgerlijk milieu, in een klein plaatsje ergens in Amerika. Daar leek het me uitgesloten dat men het over 'ijskast' zou hebben; sterker nog, dit leken me mensen die desgevraagd zouden betogen dat 'ijskast' fout is en dat het per se 'koelkast' moet zijn. Dus die hebben we 'koelkast' laten zeggen.

Hoewel het bedoelde onderscheid dus in de moderne Nederlandse spreektaal nauwelijks meer een rol speelt, dien je het als vertaler (en persklaarmaker) wel te kennen. Context is alles!